

KÖTÉSTÖRTÉNETI KURIÓZUM A MAGYAR ASSZONYOK KÖNYVTÁRÁBÓL

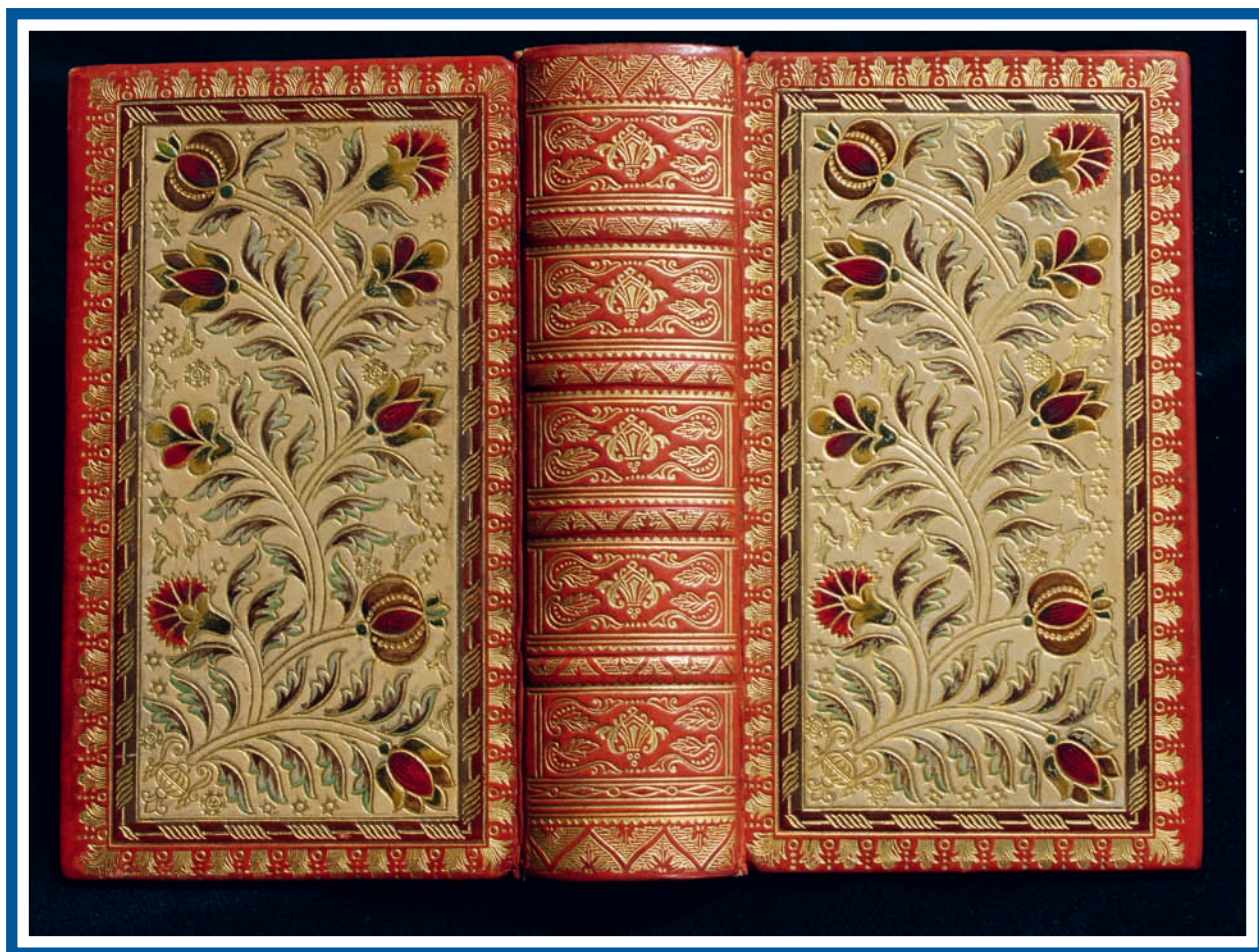


A Múzeumok Őszi Fesztiválja keretében idén Boldizsár Kata Piroskára emlékezve az ő könyvtárából egy igazi kötéstörténeti kuriózumot is bemutatunk.

160 éve, 1854-ben született Benczúr Gyuláné Boldizsár Kata Piroška, aki 1888-ban alapított könyvtárát éppen 90 éve „egy névtelen székely asszony adományaként” az Országos Széchényi Könyvtárnak ajándékozta. A gyűjtemény Magyar Asszonyok Könyvtára néven ma is az OSZK egyik külön kezelt, értékes, tematikus gyűjteménye. A gyűjtemény hungaricum könyvtárnak indult, és célul tűzte ki, hogy a lehető legteljesebben mutassa be mindazt, amit magyar nők alkottak, és amit a magyar nőkről írtak, ugyanakkor szép számmal találunk benne német, angol és francia anyagot, természetesen eredeti nyelven. A gyűjtemény

Közép-Kelet-Európában is egyedülálló, párját csak Franciaországban találjuk.

A kiállított szép kötésű könyvecske érdekessége, hogy ezt a kiadványt Boldizsár Kata Piroška – az akkor már világhírű festőművész felesége – maga tervezte. A kötés és az aranyozott lapszélek díszítőmotívumait egy, a könyvtárában már meglévő, 18. századi debreceni kötésű zsoldároskönyvről vette. A két kötet hasonlóságát a kisebbik könyv kopottsága miatt csak a figyelmes szemlélő láthatja meg. De mi is ez a két kötet és miért hasonlítanak? Az egyiket 1747-ben Debrecenben Margitai János adta ki és „Szent David királynak és profétának száz ötven ’soltári’-t tartalmazza. Az előzéktükörre ragasztott piros, szívf alakú ex libris tanúsága szerint 1754-ben „Margitai Klaraje” volt. A másik, nagyobbik kötetet 1909-ben



A restaurált Petőfi Almanach

Budapesten adták ki, Petőfi Almanach címmel. A könyvet gróf Apponyi Albertné, született Mensdorf Pouilly Clotild grófnő elnöklete alatt a Petőfi-ház hölgybizottsága jelentette meg, és Debrecenben Dávidházi Kálmán könyvkötőmesternél köttetett be 500 példányban. Kolofonja felett kézirásos bejegyzést láthatunk: „Tervezte és összeállította B.K.P.”, azaz Boldizsár Kata Piroska, továbbá bejegyzést láthatunk a kötet elején is, ahol a címlappal szembe forduló kép alá fontosnak tartotta bejegyezni, hogy: „Benczúr Gyula eredeti festménye után...” Így már tudhatjuk, hogy a két könyvet Boldizsár Kata személye és talán nem véletlenül Debrecen városa köti össze. Minden bizonnyal a tulajdonában lévő gyönyörű kis zsoldároskönyv ihlette a Petőfi Almanach kötésének tervezésekor, melyben a festmény reprodukciója személyes kötődést is hordozhatott.

Érdeemes néhány szót szólni magukról a kötésekről is. A zsoldároskönyv az ún. debreceni festett pergamenkötések közé sorolható annak ellenére, hogy kötése nem pergamenből, hanem bőrből készült. Motívumkincse több forrásból táplálkozik, egységes stílussá ötvözi a reneszánsz, török és barokk elemeket. Létrejötté szorosan kötődik a Debrecenben virágzó polgári kultúrához. Ezek a motívumok nemcsak a kötéseken maradtak fenn, találkozhatunk velük a nagyrészt református templomokban megőrződött úrasztali terítőkön, ónedényeken, festett famennyezeteken, hímzett ruhákon és bőrtárgyakon. Meg kell említeni azonban még egy forrást a kötésekkel kapcsolatban, Hollandiában hasonló, szintén keleti motívumokat is használó kötések már korábban is megjelentek. Innen az ott tanuló nyomdászok által juthattak el a könyvek Debrecenbe. A zsoldároskönyv kötéstábla-tükrét megdöntött olaszorsóból kiágazó virágos indadísz tölti ki. A tükör fehér színűre festett, erre az alapra került az aranyozott díszítés. A motívumot több kisebb egyesbélyegzőből építették fel, majd a virágokat és leveleket utólag színezték, hímzésszerű megjelenést kölcsönözve a táblának.

Az eredetileg barna bőrkötésnek nemcsak a tükrét színezték, hanem élénkpirosra festették a táblát is, keskeny barna keretet hagyva a két festés között. A gerincre szintén piros kacskaringós vonalakat húztak, márványos felületet imitálva. A gerincet is ara-

nyozták, mára azonban az aranyozás lepergett csak egészen apró töredékeket hagyva maga után.

A Petőfi Almanach híven követi a zsoldároskönyv motívumait, de a kötet kissé nyújtottabb alakja miatt tervezője egy indával megtoldotta a csokrot. A zsoldároskönyvvel ellentétben a díszítést már nem egyesbélyegzőkkel alakították ki, hanem lemezre vészték. Az 500 példány már megkívánta, és anyagilag is lehetővé tette a nyomás munkafolyamatának leegyszerűsítését. A lemezen a motívumok sokkal precízebben tervezhetők, ezért a díszítés sokkal szabályosabban rajzolódik ki, mint a zsoldároskönyvön, ahol az apró pontatlanságok, a nyomás és festés egyenetlensége adja a kötés báját. A kötetre Boldizsár Kata nem véletlenül választotta ezt a díszítőmotívumot. Készültekor divatja volt a magyaros, népies múlt keresésének, melyhez Petőfi személyét és kialakult kultuszát is kapcsolták.

A két könyv kötéstechnikája persze sok tekintetben eltér, mindkét kötés magán hordozza korának kötéstechnikáját. A zsoldároskönyvet három valódi bordára fűzték, tábláit a bordák kiragasztásával rögzítették, majd bőrral borították. A bőr szorosan a gerincre tapad, a könyv nyitásakor együtt mozog a gerinccel. Az Almanach kötések a könyvet szintén 3 bordára fűzték fel, de a bordák helyét az ívekbe besüllyesztették, és végüket levágták. A kötéstáblákat gerinc szélességű papírlamezzel, a borító bőr segítségével akasztották össze, majd a beborított kötésbe ragasztották a felfűzött, különálló könyvtestet. A bordákat a gerinclemezre, a borítás alá ragasztott papírcsíkokkal imitálták. A kötet hosszúkasabb formátuma miatt a gerincre négy „borda” került.

Különös véletlennek tekinthető, hogy a könyvtárunk gyűjteményében még három könyv található nagyon hasonló kötésben. Azonban mindhárom köthető a két kiállított darabhoz: az egyik szintén „Margitai Klárájé” volt, kötéstáblájának belsején a zsoldároskönyvével megegyező, szív alakú ex librisben ugyancsak az 1754-es évszámot találjuk. A másik két kötet pedig arról tanúskodik, hogy az Almanachhoz elkészített kliséket nem hagyták kárba veszni, más kötések díszítésére tovább használták.

Tóth Zsuzsanna
tothzsuzsanna@oszk.hu